

סוציאליזם, מוסיקה וכדורגל

האשה הקשישה, כסופת-השער, פתחה בידיים רועות ובסקרנות מרובה את המעטפה המוארכת, שנשאה עליה כתובת בלתי-מוכרת. על דף עשוי נייר משוכח, שנשא עליו חותמות הוגיות וגיגיות ומסולסלות, נכתבו הדברים הבאים:

"גברתי, האנושות זקוקה לאלה שיש בהם הכוח לשמור על מבט פרספקטיבי, וגם להצליף בה. אנו מביעים צער עמוק, והפרידה קשה מאישיות כדרי"ן דרבקין. אך באופיו הוא נתן תיקווה ורצון להאמין, כי קיימים כאלה שימשיכו בדרכו. אמונתנו היא, כי תמצאו את הכוח להתגבר." על החתום: הרזון דה"ר ראוזין.

היה משחו מתימה במיכתב-תנחומים זה, מאציל צרפתי עתיר-יוחסין אל אלמנתו של סוציאליסט ישראלי מוצהר ומושב. משחו מתמיה, אך לא עבור אותם אנשים שחיו ופעלו במחציתו של הדוקטור חיים דרי"ן-דרבקין, כלכלן, סוציולוג ואיש-ציבור שהלך לעולמו בנובמבר 1979.

כי ד"ר דרבקין היה סוציאליסט יהודי בלתי-שיג"רתי. סוציאליסט שלא היה נעול על נוסחה או אידי-אולוגיה, ואשר אהבתו הגדולה, כמעט האחת והיחידה, הייתה לבני-אדם, באשר הם וכמו שהם. בהתאם לכך פיתח אורח-חיים ומחשבה שהאדם במרכז. חשיבתו הרעיונית ועשייתו הפוליטית הרבגונית כווננו, ביסודו של דבר, לתכלית אחת: כינונה של חברה הומאנית, חברה שהיא התאגדות חופשית של בני-אדם חופשיים. לא הייתה זו שאיפה מופשטת ותלושה. ד"ר דרבקין, שהנה פרויקטים כלכליים, חברתיים ופוליטיים חובקי-עולם, ידע להתהלך עם האנשים ולהיות להם אוזן קשבת ואתגר אינטלקטואלי. לכן גם ידע להתחבב על אנשים עימם נפגש, בעבודתו ובחיי יום-יום, והיה אלה מרקזי צרפתי או פליט פלסטיני, נשיא צ'יליאני או איכר אוקראיני, עוזרת-בית או נהג אוטובוס.

כאשר ישבו בתחילת החודש, כמה ידידים קרובים בקוט"ג הנאה והצנוע של מישפחת דרי"ן ברמת-אביב, ועיניו במיסמכים שהאירו את דרך חייו, ובעיניו העיוני והמחקרי המעשיר, הצטיירה לעיניהם דמות, המאפיינת משחו מעוניה היפות של ארץ-ישראל ו-החברה המתגבשת בה.

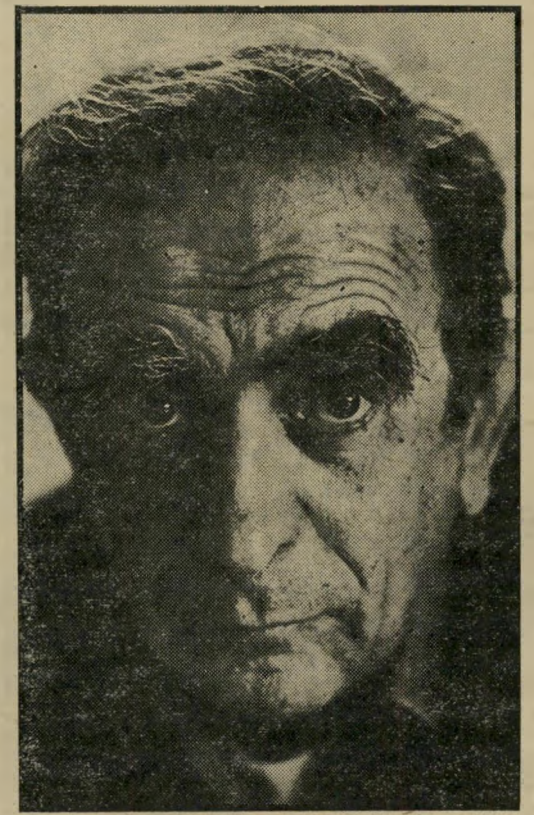
הביוגרפיה של חיים דרי"ן, לפחות עד השנים הרא-שונות של מדינת ישראל, דומה במידה רבה לזו של אליטה האינטלקטואלית של "ארץ-ישראל העובדת". יליד רושה (1908) והונד קן השומר-הצעיר בה. עלה ארצה ב-1934, אחרי שסיים את לימודיו לתואר דוקטור (לכלכלה ומישפט) באוניברסיטת ליון בצרפת. עוד קודם עלייתו ארצה היה חבר פעיל במפלגת פועלי-ציון-שמאל (מקן השומר-הצעיר סולק, אחרי שהגן בלהט על זכות קיומה של שפת האידיש, שפה שבה כלל לא היטיב להתבטא, מול חבריו שהיו קנאים לשפה העברית). אחרי בואו ארצה עבד המש שנים עבודה גופנית קשה במחלקת העבודות הציבוריות בעי-ריית תל-אביב, עד שפרש עקב מצב בריאותו. חיים דרי"ן היה נוהג לספר לידידיו, בחינך, כיצד העלים את תואר הדוקטור שלו בעת שחיפש עבודה, משום ש"סיכוייו של דוקטור להשיג עבודה כלשהי באמצעות הלישכה, באותם הימים, היו אפסיים".

הוא נקלט במנגנון העיריה, ובתשע השנים שלאחר מכן, עד הקמת המדינה, היה מנהל המחלקה הכל-כלית. ובפועל — אחראי על אספקת המזון ושוקי התוצרת החקלאית. לאחר הקמת המדינה נתמנה למנהל המדור לקואופרציה במשרד העבודה, ולאחר מכן יועץ כלכלי ומנהל האגף הכלכלי-חברתי במשרד השיכון, תפקיד שבו כיהן עד שנת 1970, עת פרש משירות המדינה. מכאן ואילך התמסר לחקר במכוניס בינלאומיים (עצמאיים, תוך זיקה מסוימת לאו"ם), שעסקו בשני תחומים שבהם גילה עניין מיוחד: חקר החילות כפריות שיתופיות וחקר המדיניות הקרקעית. בשנותיו האחרונות היה מנהל המחקר והרוח החיה במרכז הבינלאומי לחקר המדיניות הקרקעית, העוסק באחת הסוגיות הקריטיות לקיומן של חברות אורבניות ברחבי העולם, מפותחות ומתפתחות כאחד.

חיים דרי"ן היה אדם בעל מודעות פוליטית וחב-רית עמוקה, שגילה סקרנות אינטלקטואלית כימעט בכל תחום של הפעילות האנושית. תחומים מגוונים אלה התמקדו, בסופו של דבר, בשתי סוגיות שהעסיקו אותו רבות — יחסי יהודים-ערבים בארץ-ישראל וסוגיות, "הדמוקרטיה ההשתתפו-תית" (כאלטרנטיבה לדמוקרטיה הייצוגית, שהיא חממה בליברלית ולשליחת האדם הקטן). לכאורה, שני תחומים שאינם בהכרח קשורים זה בזה. למעשה, שני היבטים של החיפוש אחרי פעולה חברתית יוצרת ומתואמת של אנשים בני-חורין ורציונאליים. פעולה מעין זו הייתה אבן-הפינה של פיתוחו הסוציאליסטי. "תולדות האיבקותם של היישוב העברי ושל ערבי ארץ-ישראל על ההגשמה המלאה של תביעותיהם הלא-יות, יש בהן כדי לפקוח את עיני שני העמים, שאין באפשרותם להפוך את ארץ-ישראל למדינה עברית או למדינה ערבית. אין באפשרותם של היישוב לכונן מדינה עברית בארץ-ישראל כולה, אולם יש לו די כוח לסכל כל תוכנית להפיכתה של ארץ-ישראל למדינה ערבית. אין בכווח של ערביי ארץ-ישראל להפוך את הארץ כולה למדינה ערבית. אולם בעזרת המדינות

הערביות יש להם האפשרות לסכל את התוכנית של הפיכת ארץ-ישראל למדינה עברית... תוכנית מדינת ברוך, המבוססת על שאיפה לעצמאות לא-יות מית של כל אחד משני העמים, המאפשרת לכל עם לקבוע את גורלו ולנהל את ענייניו הפנימיים באופן עצמאי ומתוך שיתוף ביניהם — היא התוכנית שתתקבל על דעת הקהל העולמית. זוהי תוכנית ריאלית למאבקנו המדיני, והיא גם שתאפשר לנו, במקום או במאוחר, לשבור את חומת ההסגר הערבית סביב המיפעל המשחרר של העם היהודי, ותפלט את הדרך לשיתוף שני העמים במילחמתם על עצמאות לאומית."

דברים אלה, הנשמעים כה אקטואליים, נכתבו על-ידי דרי"ן בחוברת שפרסם לפני 32 שנה, הנושאת את השם "עצמאות ופדרציה". בצאתו מן ההנחה כי במציאות הארץ-ישראלית אין מנוס מפשרה בין שתי תנועות לאומיות לגיטימיות, התפלמס דרי"ן עם תוכ-ניות-פשרה שהיו רווחות בתנועה הציונית דאז, ובעיקר עם תוכנית החלוקה מזה, והתוכנית הדו-לאומית מזה. בהכירו ביסודות החיוביים של תוכנית החלוקה, התריע עם זאת על ליקוייה, הנובעים מחלוקת ארץ קטנה בלא-הכי לשתי מדינות נפרדות וקטנות עוד יותר: הפחתת סיכויי הפיתוח הכלכלי (והשלכותיה בכל

שורות אלה, הצעת-מיעוט שדגלה במפורש בכינון מדינה פלסטינית לצד מדינת-ישראל, ובפיתוח דו-ריבונות לבעיית ירושלים. מפ"ם לא הייתה אז, ואיננה עד היום, בשלה לקליטת רעיונות כאלה, וההצעה ריכזה כ-15% בלבד מקולות הצירים. ב-1978 חיבר דרי"ן, יחד עם הפרופסור הפלסטיני לכלכלה אליאס תומא, ספר על ההיבטים הכלכליים של עצמאות פלסטינית. ספר זה שלל אחת לאחת את הטענות הרווחות, בישראל ובמקומות אחרים, בדבר "אי-חיותה הכלכלית" של מדינה פלסטינית עצמאית, לכשתקום.

כאמור, גילה דרי"ן עניין מיוחד ומתמשך בנושא הדמוקרטיה והשתתפותיות, דמוקרטיה המתבטעת יש-רות על-ידי האוכלוסיה הנוגעת בדבר. הוא עקב אחר נסיונות של התארגנות שיתופית ושיוויונית ברמה הקהילתית, ובמקומות בהם הדבר קיים — גם ברמה הלאומית. הנחתו כי התארגנות שיוויונית, בלתי-הירארכית ובלתי-ביורוקרטית היא סם החיים של הדמוקרטיה ההשתתפותית, הביאה אותו למחקרים מגוונים ומקוריים מאוד על התנועה הקיבוצית בישראל. סיפרו "החברה האחרת", שיצא לאור ב-1961, ותורגם מאז לשפות רבות (ביניהן ספרדית, יפאנית וערבית), הוא ללא-ספק יצירת-מופת בכל הנוגע לנושא הקיבוצי, ומאלפת מאוד העובדה שמחקר זה בוצע על-ידי מי שמעולם לא היה חבר קיבוץ. בספר נתונים רבים על יעילותה של המערכת הכלכלית הקיבוצית, אך הקו המנחה בו הוא ראיית הקיבוץ כגילוי ייחודי היסטוריה אנושית, ובגורות גיאוגרפיות שונות.

בחינה כזאת של מהות "החברה האחרת" היא התשובה הניצחת לאלה הטוענים כי חיי הקיבוץ, וחייו שיתוף ושיוויון בכלל, "מנוגדים לטבע האנושי". לדגש מיוחד זכתה הארה חיובית (אם גם ביקורתית לעיתים) של הקיבוץ כיישות דמוקרטית מן המעלה הראשונה, שבה אין נדבקים לכיסאות, וקיימת ביקורת ציבורית יעילה על המימסד, הכפוף למגמת רוטציה. לידידים מן התנועה הקיבוצית סיפר דרי"ן לא פעם על כוונתו לכתוב ספר נוסף, שיוקדש לבעיית הדור השני והשלישי בקיבוצים. אך הוא לא זכה להוציא תוכנית זו אל הפועל.

בשנים האחרונות התמקד דרי"ן, יחד עם עמי תיס ברחבי תבל, בחקר המדיניות הקרקעית. עניין זה טעון הבהרה קצרה. בדרות קודמים ראו מהפכנים ומתקני חברה את פיסגת הצדק החברתי ברפורמה אגררית, שתפתור את בעיית הכפר, שהוא החלק הנחשל בחברות רבות. דרי"ן טען כי נקודת הכובד הולכת ומוסטת אל שאלות הקרקע העירונית, המשמשת למגורים, לתעשייה ולצרכי-ציבור. זהו נושא נדיר אשר שימוש ממלכתי בו יכול להעשיר מעטים ולרושש רבים. על כן, מה שעומד על הפרק הוא רפורמה אורבאנית, החייבת להתבצע בעתיד הקרוב ביותר.

"מעטות הן הדוגמאות" — כתבו חיים דרי"ן ובנו, האדריכל דן דרי"ן — "לסתירה בין כוחות הייצור החברתיים לבין יחסי הקניין, כמו זו שבין הצמיחה האורבאנית והקרקע האורבאנית. עתיד שיכוני-אנוש תלוי בפיתוחה של סתירה זו. יש להחשיב קרקע אורבאנית כמים — משאב-טבע נדיר, שיש לנהלו ולפקח עליו באמצעות רשות ציבורית. במאות הקודמות התי-נחל מאבק ממושך למען רפורמה של קרקע הקלאית. יש לקוות כי הצורך בהישרדות הקרקע יאפשר לדור שלנו בלצע את הרפורמה האורבאנית ההכרחית, תוך תקופה קצרה יותר, לפני כמה מאות היו דרושות מאה שנה לתוספת של מיליון נפש לאוכלוסיית העולם. מאפשר להניח, כי הזמן שיוצדש להגשים את הרפורמה האורבאנית יהיה תואם את שיעור גידול האוכלוסיה והצמיחה האורבאנית".

המחלה ממנה אל התאושש עוד דרי"ן קטעה יוזמה חלוצית בחקר בעיית-מפתח זו, שגורמים בינלא-מיים מארצות שונות הכירו בחשיבותה העצומה. בשנים האחרונות היה דרי"ן אורח נכבד ומבוקש בכינוסים בינלאומיים שהוקדשו לסוגיה זו, ועצותיו נתקבלו באהדה וברצון.